

Notat

Til: Universitetets forskningsutvalg

Fra: Arbeidsgruppe for regelverk ifm. åpne læringsressurser. Oppfølging av UiBs politikk for åpen vitenskap.

Møte: 24. februar 2021

Bakgrunn

UiB vedtok 24. september 2020 en [politikk for åpen vitenskap](#) (sak 101/20).

En arbeidsgruppe er satt ned for å følge opp følgende punkt i politikken: «UiB skal implementere et tydelig regelverk for problemstillinger knyttet til kvalitetssikring, opphavsrett, personvern, deling og bruk av læringsressurser» (se vedlegg 1. Oppnevningbrevet).

Arbeidsgruppen har fått i oppdrag å definere «åpne læringsressurser», indentifisere problemstillinger knyttet til opphavsrett, personvern, universell utforming og kvalitetssikring og komme med innspill til hvordan disse problemstillingene kan ivaretas i en revisjon av IPR-reglementet, samt komme med innspill til en opplæringsplan ved UiB.

Arbeidsgruppen består av:

Maria-Carme Torras, avdelingsdirektør, UB, *leder*

Jan Heiret, instituttleder for AHKR, Det humanistiske fakultet

Harald Walderhaug, utdanningsdekan, Det matematisk-naturvitenskapelige fakultet

Torger Kielland, førsteamanuensis, Det juridiske fakultet

Gry Ane Vikanes Lavik, rådgiver, prosjektleder for implementering av digital plattform ved UiB, UiB læringslab/UB

Helene Jakobia Thorsen, universitetsbibliotekar for juridiske fag, Universitetsbiblioteket, *sekretær*

Magnus Holtermann, seniorrådgiver, Forsknings- og innovasjonsavdeling

Helge Gismarvik Høvik, seniorrådgiver, Sekretariatefor universitetsledelsen

Flere av medlemmene har juridisk utdanningsbakgrunn.

Status for arbeidet

Organisering

Arbeidsgruppen hadde sitt første møte 11. januar og har avtalt å møtes jevnlig frem til 15. mars, som er endelig frist for å levere utkast til Forskningsutvalget. I tillegg til Forskningsutvalget er også Utdanningsutvalget en viktig samtalepartner for arbeidsgruppen, og dette utvalget ble orientert om det pågående arbeidet i UU-møte 11. februar.

Arbeidsgruppen har en god sammensetning og besitter strategisk, juridisk og teknisk ekspertise ved representanter fra faglig og administrativt ledelsesnivå, flere jurister, en jurist som er forsker på opphavsrett og en representant fra Læringslaben. Brukerperspektivet er til en viss grad representert. Der gruppen har ønsket påfyll av ekspertise har gruppen invitert denne inn, i oversikten nedenfor blir denne ekspertisen omtalt som ekstern. Gruppen har fått presentert en gjennomgang av følgende tema:

- Opphavsrett og lisenser ved Torgeir Kielland, Førsteamanuensis i juridiske fag og Helene Jakobia Thorsen, universitetsbibliotekar, bibliotek for juridiske fag

- Teknisk infrastruktur/digitalt læringsmiljø ved Gry Ane Vikanes Lavik, rådgiver, Læringlaben
- Personvern ved Personvernombud Jannecke Veim (Ekstern)
- Brukerperspektiv på åpen deling ved Professor Vigdis Vandvik, BioCEED (ekstern), og professor Michael Staubsberg, ReligionsOraklene

Tolking av mandatet

Gruppen forstår mandatet slik at den skal komme med en **definisjon av «åpne læringsressurser»**. I tillegg skal gruppen **identifisere problemstillinger knyttet til opphavsrett, personvern og kvalitetssikring** av åpne læringsressurser, og komme med innspill til hvordan problemene eventuelt kan ivaretas. Slik arbeidsgruppen forstår mandatet skal den peke på hvilke veivalg UiB står ovenfor når det gjelder implementering av politikk for åpne læringsressurser, samt utdype eventuelle fordeler og ulemper ved disse veivalgene.

Arbeidsgruppen er samstemt om at det er viktig å ivareta underviser- og studentperspektivet, slik at utredningen vil oppleves som relevant for UiBs undervisnings- og læringsaktivitet. Arbeidsgruppen har derfor som ambisjon å utrede sakskomplekset på en slik måte at det gir et godt grunnlag for å si noe om behovet for:

- Endringer i eksisterende regelverk.
- Konkrete tiltak, f.eks. opplærings- og veiledningstilbud, ressursbehov, arbeid med delingskultur.

Definisjon av åpne læringsressurser

Arbeidsgruppen har laget et forslag til en treleddet definisjon av «åpne læringsressurser».

1. **Læringsressurser:**

Alle former for materiale som er utviklet for undervisningsformål, slik som opptak av undervisning, presentasjoner, disposisjoner, skriftlig undervisningsmateriale som oppgaver, instruksjonsvideoer, digitalt undervisningsopplegg, bilder, grafer og lydfiler.

2. **Læringsressurser som deles internt:** Læringsressurser som tilgjengeliggjøres i et digitalt format, og på en måte som tillater gjenbruk innad på Universitetet i Bergen *mellom undervisere og/eller studenter*, for eksempel ved bruk av en intern lisens.

3. **Åpne læringsressurser:** Læringsressurser som gjøres tilgjengelig for allmennheten i et digitalt format, eventuelt med tillatelse til gjenbruk uten kostnad, for eksempel ved bruk av Creative Commons-lisenser.

Å definere først hva læringsressurser er, og så deretter spørre hvilke av disse som er relevante for åpen deling, har vært en nødvendig øvelse for å få oversikt over hva som egentlig skal innbefattes i en utredning av åpne læringsressurser. Det fremstår derfor som hensiktsmessig for arbeidsgruppen å operere med tre ulike nivåer for deling:

- ingen deling (kun lagring)
- deling innad på UiB
- deling med allmennheten.

Problemstillinger knyttet til opphavsrett

Utgangspunktet etter åndsverkloven er at opphaver til et åndsverk har opphavsrett til dette, og at bruk av verket derfor krever samtykke eller et annet rettslig grunnlag.

Dette innebærer **for det første** at undervisere ved universitet har opphavsrett til undervisningsmateriale de selv har utviklet. Universitetet som arbeidsgiver har riktignok en begrenset rett til å utnytte dette, for eksempel ved å gjøre for eksempel PowerPoint-presentasjoner og forelesningsopptak tilgjengelig i forbindelse med den konkrete undervisningssituasjonen inneværende år.

Universitetet får derimot ikke uten videre rett til å bruke slikt undervisningsmateriale på andre måter, for eksempel ved å bruke det i senere semestre eller ved å legge det åpent tilgjengelig på nett.

For det andre innebærer opphavsretten at bruk av andres materiale i undervisning krever et rettslig grunnlag. For intern bruk vil åndsverkloven § 43 i kombinasjon med Kopinoravtalen og åndsverklovens bestemmelser om avtalelisens, i stor utstrekning gi rett til bruk av tekst, bilder og lyd (men ikke film) i undervisning på universitetet, også ved bruk av opptak. Dette omfatter imidlertid ikke bruk utenfor institusjonen, for eksempel ved at undervisningsmateriale deles med andre institusjoner eller gjøres tilgjengelig på nett. Slik bruk vil derfor forutsette samtykke fra rettighetshaver.

Oppsummert kan vi si at hovedproblemstillingene som opphavsretten reiser i spørsmålet om åpen deling er:

- Den enkelte underviser har selv opphavsrett til og bestemmer om eget materiale skal deles åpent.
- Åpen deling utenfor egen institusjon kan bli problematisk dersom opphaver har brukt andres materiale i egne ressurser.

I tillegg kan det slås fast at å legge ut slides-presentasjoner og forelesningsopptak begrenset til inneværende studiemester er innenfor styringsretten institusjonen har, men at kun opphaver har råderett over deling av materialet ut over dette.

Teknisk infrastruktur

Gruppen har hatt en gjennomgang av den tekniske infrastrukturen som gjør arbeid med læringsressurser mulig. Det er i hovedsak systemene Mitt UiB, Kultura og DLR som er kjernen i de framtidige planene når det gjelder tilrettelegging for åpne læringsressurser. Men vi ser også at mye av den eksisterende åpne delingen er gjort ved hjelp av plattformer som Vimeo og YouTube, samt nettsideplattformen Wordpress.

Som en del av konkretiseringen av UiBs politikk for åpne læringsressurser skal delingsplattformen DLR levert av Unit implementeres ved UiB. Dette gjøres under Læringslab-programmet med Universitetsbiblioteket som systemeier. Det bør nok regnes med behov for hjelp til eksisterende åpne delingsprosjekter som med fordel bør flytte over til ny standardisert infrastruktur. Se avsnitt om brukerinvolvering nedenfor.

Personvern

UiBs personvernombud Janecke Veim var invitert og redegjorde for gruppen personvernutfordringer knyttet til læringsressurser generelt og hvilke tiltak UiB har gjort for å imøtekomme disse utfordringene.

I tråd med mandatet vil arbeidsgruppen i det videre arbeidet trekke ut og synliggjøre hvilke problemstillinger som er særlig aktuelle å være oppmerksomme på når det gjelder **åpen deling** av

læringsressurser, i lys av det allerede eksisterende regelverket. Det sentrale her er hva underviserne må være bevisst og forholde seg når det gjelder personvern. Veim vil se over arbeidsgruppens utkast som gjelder personvern.

Brukerinvolvering Fagmiljø: Alignment og fellesskap

Det er et uttalt mål at «UiB vil legge til rette for at UiBs ansatte og studenter får relevant opplæring og veiledning i prinsippene for åpen vitenskap og får mulighet til eksperimentering og utprøving av nye praksiser.»

Når det gjelder utprøving av nye praksiser så er det slik at en dreining mot mer åpen deling vil innebære en del nybrottsarbeid. Her finnes det gode eksempler på miljøer som ligger i front når det gjelder åpne ressurser og vi inviterte derfor inn to representanter for disse: Vigdis Vandvik professor og tidligere leder for BioCEED og Michael Stausberg, professor og leder for ReligionsOraklene.

Oppsummert kan vi si at disse prosjektene representerer to ganske ulike og derfor supplerende innfallsvinkler til åpen deling, noe som samlet sett gjorde oss mye klokere hva gjelder fordeler og utfordringer med åpen deling.

Fordeler:

- **Studiekvalitet.** Alignment er et sentralt pedagogisk begrep og kan oversettes til samsvar. Ifølge Vandvik fra BioCeed gir åpne ressurser klart bedre alignment mellom emnene innenfor en grad og også mellom grader der samme kunnskap går igjen. Dette hever studiekvalitet og hvor fornøyde studentene er.
- **Rekruttering.** Stausberg fra ReligionsOraklene fremhever formidlingspotensiale og rekruttering (fra videregående) som en relevant fordel. Kan vise til besøkstall på mellom 2000-6000 på de enkelte ressursene.
- **Effektivisering.** Begge fremhever at det er effektiviserende å utvikle kvalitetssikrede standardressurser som kan brukes på tvers av semestre og emner/fag.
- **Fellesskap.** Åpne ressurser er ofte samarbeidsprosjekt. Dette skaper samarbeidsånd og fellesskap i fagmiljøer.

Utfordringer:

- Stort behov for teknisk/administrativ bistand. Blant annet fordi en del åpne ressurser gjøres tilgjengelig på plattformer som er krevende å administrere.
- Behov for system for kreditering av opphavere. Dette er en av grunnene til at DLR innføres, fordi det gir mulighet for god kreditering.
- Delingskultur. «Deling er bra - men passer ikke for det jeg driver med» er en gjenganger. Det er krevende å få ansatte til åpne opp og se nytten i at også de deler.

I arbeidet videre ønsker vi å berike brukerperspektivet ved å invitere representant for Studentparlamentet. Vi skal også invitere inn ekspertise i universell utforming fra Studieadministrativ avdeling.

Forslag til tiltak (gjenstår)

Innspill til en plan for opplæring vil arbeidsgruppen se på når man har fått bedre oversikt over problemstillinger og håndteringsmuligheter.

Oppsummering og drøftingspunkt

Gruppen har i tråd med mandatet kommet godt i gang med å gi en definisjon av «åpne læringsressurser», samt å identifisere problemstillinger knyttet til opphavsrett, personvern og kvalitetssikring. Dette forsøkes gjort på en måte som ivaretar underviser- og studentperspektivet, altså brukerne. Ifølge fagmiljøene gir åpne ressurser bedre studiekvalitet, bedre synlighet, effektivisering og fellesskapsfølelse fagfeller imellom. Mens mangel på teknisk/administrativ støtte, utilstrekkelig kunnskap om rettigheter/opphavsrett og lite delingskultur trekkes frem som utfordringer.

For å oppfylle ambisjonene i politikken om åpne læringsressurser trenger undervisere på den ene siden gode grunner for å dele, og på den andre siden tilstrekkelig god kunnskap om gjenbruk av ressurser for å slippe å være redde for å gjøre feil.

Arbeidsgruppen ønsker innspill på følgende:

- Vi har behov for en avklaring av hvordan UiB stiller seg til åpenhet. Hvilke ambisjoner har UiB overordnet, når det gjelder åpen tilgjengeliggjøring av digitale læringsressurser? Finnes det et institusjonelt mål om åpenhet eller skal dette være opp til den enkelte underviseren?
- Er det hensiktsmessig å skille mellom åpenhetsgrad/delingsgrad i dette utredningsarbeidet?

Vedlegg:

1. Politikk for åpen vitenskap <https://www.uib.no/foransatte/139288/politikk-%C3%A5pen-vitenskap-ved-universitetet-i-bergen#-pne-l-ringsressurser>
2. DLR <https://dlr.unit.no/>
3. Personvern <https://www.uib.no/foransatte/135127/hvordan-ivaretas-personvern-hensyn-ved-digital-undervisning>
4. BioCEED <https://bioceed.w.uib.no/>
5. ReligionsOraklene <https://religionsoraklene.no/>